

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Факультет іноземної філології

Кафедра англійської мови

Дипломна робота

магістра

з теми: **«ЕПІСТОЛЯРНИЙ СТИЛЬ У ТВОРЧОСТІ ОСКАРА УАЙЛЬДА»**

Виконав: студент 2 курсу групи Ang1-M19,
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (англійська)

Свірщов Сергій Володимирович

Керівник:

Лаврова Алла Олександрівна, кандидат
філологічних наук, доцент

Рецензент:

ШБ, науковий ступінь, вчене звання

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЕПІСТОЛЯРНОГО ЖАНРУ.	6
1.1. Загальна характеристика розвитку епістолярного жанру.	6
1.2. Епістолярний жанр в англійській літературі.....	18
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I.	26
РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМАТИКА І СТРУКТУРА ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ ВАЙЛЬДА.	28
2.1. Філософська та естетична проблематика листів Вайльда.	28
2.2. Діалог із сучасниками в посланнях Вайльда.	34
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.....	38
РОЗДІЛ III. ЛИСТ В СТРУКТУРІ ІНШИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ВАЙЛЬДА. ...	40
3.1. Класифікація листів.	40
3.2. Художні функції листів.	48
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III.	61
РОЗДІЛ IV. «DE PROFUNDIS»: ТРАКТУВАННЯ ОБРАЗУ ІСУСА ХРИСТА В ЛИСТІ-СПОВІДІ.	63
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ IV.....	74
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	80

ВСТУП

Значною частиною спадщини одного з найвідоміших британських письменників останньої третини XIX століття О. Уайльда є його нехудожня проза, що включає студентські зошити для записів, наукове дослідження по історико-філологічній проблематиці, американські лекції та інтерв'ю, літературно-критичні огляди, листи, естетико-теоретичні есе і діалоги.

Вивчення нехудожньої прози Уайльда, загальний обсяг якої значно перевершує обсяг художньої спадщини письменника, представляє в першу чергу теоретичний інтерес. Саме в нехудожній прозі викладається теорія естетизму, специфічного художньо-естетичного феномена англійської літератури, лідером якого був Уайльд. Саме нехудожня проза дає найбільш повне уявлення про філософські основи його естетичної теорії. Саме в нехудожній прозі найяскравіше заявляє про себе інтелектуальний потенціал письменника.

Теорії англійського естета завжди привертали увагу дослідників. У вітчизняній критиці присутні як роботи, що поєднують аналіз художньої спадщини Уайльда з розглядом специфіки його естетичних поглядів, так і дослідження, які мають безпосереднє відношення до вивчення естетики і філософських основ естетизму.

Надзвичайно затребуваними є філософський генезис і питання естетики Уайльда в численних зарубіжних дослідженнях останніх десятиліть.

Даний аналіз **актуальний** у зв'язку з тим, що оформлення естетики естетизму відбувалося в першу чергу в нехудожніх жанрах, і детальне вивчення нехудожніх текстів багато в чому допоможе прояснити як специфіку розвитку естетико-теоретичної програми естетизму, так і творчу і світоглядну еволюцію її автора. Незгасний інтерес до феномену естетизму в постмодерністській культурі, досить серйозну увагу до його філософської основи, що виявляється в останні десятиліття у вітчизняній і зарубіжній критиці, також обумовлюють **актуальність** даного дослідження.

Матеріалом для дослідження послужив корпус нехудожніх текстів Уайльда: а саме епістолярна спадщина письменника, та його лист-сповідь «De Profundis».

З'ясування місця естетики Уайльда в єдиному естетико-теоретичному руслі художньої думки другої половини XIX століття може бути виявлено з урахуванням взаємодії і взаємовпливу індивідуальних і загальноестетичних явищ і тенденцій розвитку літератури даного періоду. Духовний, естетичний і інтелектуальний багаж письменника ще на початку його творчої кар'єри привів до розуміння діалектичної природи взаємовідносин людини і дійсності, людини і культури, традиції і новаторства, минулого і сьогодення. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним для Уайльда стало звернення не тільки до античної естетики, але і до естетики епохи романтизму, а також до естетичних позицій художників, послідовників доктрини «мистецтва для мистецтва» і англійських теоретиків і критиків другої половини XIX століття, чий естетичні та філософські орієнтири були по духу близькі його власним. Постмодерністській обробці піддався знаменитий лист Уайльда «De Profundis». Життя великого естета стало в кінці XX століття сюжетом повнометражного художнього фільму «Уайльд». Естетика Уайльда виявляється затребуваною в теоретичному осмисленні постмодерністської стратегії «самостворення» художником себе самого шляхом цитування, іронії і гри.

Мета дипломної роботи полягає у виявленні філософських основ і художніх принципів естетичної теорії О. Уайльда, позначених в його нехудожній прозі.

Відповідно до заявленої мети в роботі ставляться наступні **завдання**:

- виявити наукові та філософсько-естетичні інтереси О. Уайльда,
- коротко представити філософський генезис естетизму;
- осмислити вплив концепції «мистецтва для мистецтва» на формування естетичних поглядів О. Уайльда;
- розглянути філософську та естетичну проблематику епістолярної спадщини;

- визначити принципи естетики Уайльда, що розглядаються їм у листі-сповіді «De Profundis».

Художня спадщина Уайльда може отримати нові прочитання та інтерпретації з урахуванням комплексного уявлення про специфіку естетичної теорії і філософських поглядів автора. У цьому бачиться **практична значущість** даного дослідження.

Осмилення особливостей філософсько-естетичного змісту нехудожньої прози О. Уайльда в культурологічному контексті другої половини ХІХ століття дозволяє розглядати естетизм як закономірне культурне явище, як особливий вид індивідуально-творчого типу художньої свідомості. В даному методологічному підході вбачається **теоретичне значення дослідження** для сучасного літературознавства.

Структура роботи визначається метою, поставленими завданнями і змістом дослідження. Робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків до них, висновку по роботі, та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ.

Для епохи кінця XIX ст., як і для будь-якої перехідної епохи, характерні масштабні соціальні і духовні зміни, становлення нових загальнонаукових парадигм, есхатологічний дух, відчуття роздвоєності і в суспільному, і в особистому житті, акцентування нерозумності світоустрою і, як наслідок, увага до міфології, мистецтва, до потойбічного, містичного, а не до реальності, яка постає як неістинна проза буття. Серед філософських пошуків більш популярними стають ті, в яких досліджується «темна», ірраціональна частина життя.

В роботі підводяться підсумки проведеного дослідження: виділяються етапи теоретичних пошуків письменника, що мають різне філософсько-естетичне наповнення; позначаються магістральні принципи естетизму, що утворюють ядро філософсько-естетичної позиції автора; визначається тематичний блок роздумів естетико-філософського плану, зумовлених специфікою естетського дискурсу; робиться висновок про наявність міжтекстових філософсько-естетичних зв'язків в нехудожній прозі О. Уайльда.

Фігура О. Уайльда, досить помітна на творчому небосхилі кінця XIX століття, незважаючи на свою оригінальність і епатажність, вона була фігурою якщо не очікуваною, то цілком закономірною. Творчість Уайльда, його світовідчуття і позиціонування, його інтелектуальні та естетичні орієнтири були обумовлені специфікою культурологічного контексту епохи, її науковими, етичними і естетичними орієнтирами. Проведене дослідження показує органічну «вписанність» естетико-філософських поглядів Уайльда в теоретичну думку кінця XIX століття.

У світогляді і творчості Уайльда втілилися основні тенденції епохи, в поглядах він близький до прихильників ідеалізму, і, коли в листі Е. де Гонкура він заявляє, що основою його естетики є філософія нереального, ми можемо припустити, що це його уявлення про нематеріальний світ, у владі якого живе людина.

Письменник освоював розвиток європейської думки від витоків до сучасності, він вважав, що з філософією нерозривно пов'язані і мистецтво, і

критика, в його роботах виявляються явні паралелі з ідеями мислителів різних епох – від Платона до Ніцше. Деякі положення Уайльда, відбиті в його художніх творах і теоретичних роботах, будуть згодом розвинені екзистенціалістами ХХ століття, і, думається, що це перспективна тема для подальших досліджень. Безперечним є вплив на Уайльда античної філософії, а найбільшою мірою Платона і Аристотеля.

Уайльдівську філософію нереального правомірно вивчати в контексті філософії ірраціоналізму. Типологічна подібність виявляється з ідеями Шопенгауера, Ніцше, Бердяєва, Шестова - тих, хто вважав, що розумні істини закріпачують людину, зв'язують її волю, пристрасті, індивідуальність. У творах письменник представляв свої роздуми про світ, про майбутнє, про що ніби невмотивовані вчинки, про долю і випадковості, про вибір, про гріх і спокуту. Письменник був переконаний, що людство зможе уникнути індивідуальної і суспільної катастрофи, якщо буде тримати курс на духовні цінності.

Уайльд був ірраціоналістом в теорії пізнання, вважаючи, що розум не сприяє глибині осягнення світу. Джерелами європейського ірраціоналізму вважаються давньогрецька міфологія, пізня антична філософія (неоплатонізм), християнська теологія.

У філософії нереального ясно проглядаються характерні особливості містицизму. Як видно з творів Уайльда, душа людини має можливість залучення до недоступної розуму надприродної «реальності», завдяки наявним здібностям її сприймати, «зливатися» з нею в «примежових» ситуаціях між дійсністю і ірреальністю (творчий екстаз, сп'яніння сигаретою, любов).

Уайльдівська філософія орієнтована на людину, яка, за поданнями письменника, вважає себе розумною і сильною, не розуміючи нікчемності своїх пізнавальних можливостей. Уайльд представляє концепцію людини нової. Це перш за все особистість, яка прагне до максимального самовираження, до індивідуалізму. Дана ідея зародилася ще в Стародавній Греції з її агоністиків, де за лідерство боролися і драматурги, і політики, і атлети. У християнстві поняття особистості виникло з осмислення сутності Бога. Уайльду був цікавий Христос

як абсолютна персона і першоособа, а особистісне начало людини - це особливий дар, здатність, яку кожен індивід повинен розвивати.

І в теоретичних роботах, і на практиці Уайльд реалізовував ідею оточення людини прекрасним, тому так багато уваги письменник приділяє красі в побуті. Йому імпонувала Платонова думка про те, що індивід, який виховується в оточенні краси, знаходить разом з тим і високі моральні цінності Категорії філософії нереального (розум, душа, вплив) допомагають виявленню уайльдівських уявлень про те, якими властивостями необхідно володіти людині. Це, в першу чергу, наявність душі, яка допомагає протистояти прагненню до раціонального сприйняття дійсності; це довіра свому серцю (а не розуму) в критичні моменти життя, це творча самореалізація, споглядальність.

Основними критеріями для оцінки особистості Уайльд вважає інтелект, свободу поглядів, не обмежений штампами вікторіанського суспільства, творчий підхід до життя, вміння цінувати мистецтво. Герої різних національностей, показані в їх життєвих зіткненнях, покликані підкреслити ідею пошуку необхідних компромісів для безконфліктного існування в єдиному світовому просторі, де головне – не національна приналежність, а духовно-інтелектуальні гідності особистості.

Справжнім героєм творів Уайльда стає людина, що протистоїть поміркованому суспільству. Як правило, він не є головною дійовою особою, і з точки зору сюжету його лінія знаходиться на другому плані. Автор протиставляє його уявну поверховість і легковажність поведінки основних персонажів, загострює увагу читачів і глядачів на даному контрасті, змушує засумніватися в звичних життєвих правилах.

В цілому прогрес суспільства, на думку Уайльда, пов'язаний не з технічними новинками і удосконаленнями, а з перетворенням людської душі, і в своїх творах письменник завжди показував обумовленість актуальних соціальних проблем духовною недосконалістю індивіда.

Уайльд усвідомлював себе Художником і прагнув будь-який свій твір наблизити до ідеалу піднесеного, до ідеалу мистецтва. В естетичних мініатюрах

він пише про творчість тих авторів, чиє ім'я не забудеться в століттях, говорить про постановки п'єс Шекспіра, Софокла, звертається до творів Шеллі, Діккенса, Достоевського, Ж. Санда, Бальзака.

Ті ж тенденції ми відзначаємо і в епістолярній спадщині Уайльда. Якщо в листах з'являється можливість поринути в духовні роздуми, вираження своїх думок, Уайльд зачіпає вічні теми мистецтва і художника, краси, міркує про віру, про Бога, про творчість ... Він завжди звертається до великих імен, не приймає і «не помічає» дрібнотем'я в сучасній йому літературі і драматургії. Ми бачимо в ряді листів, що, захоплюючись, наприклад, акторською грою, Уайльд може замовчувати навіть про значні недоліки п'єси і виділяти лише переваги.

Листи та естетичні мініатюри пов'язані з художньою творчістю Уайльда не тільки тематично – автору важливо створення цілісного враження, тому стиль його бездоганний, в описах він звертає увагу на колір, звук, граціозність жестів і все те, що наближає його текст до Мистецтва.

У художньому світі Уайльда велике значення приділяється категорії впливу. Негативні прояви влади ірраціонального показані в дії голосу і жіночого впливу. В рамках філософсько-естетичних поглядів автора дуже значна роль голосу, який стає одним з сполучних ланок між реальністю і світом нереального.

Зачаровують інтонації, мелодика мови одних персонажів руйнують життя інших, змушуючи відмовитися від власного я, що в контексті авторської естетики фактично стає злочином. Такий погляд на функції голосу обумовлений як фольклорно-міфологічними уявленнями, так і власними поглядами Уайльда.

Ще більш загрозливим в змалюванні Уайльда виглядає жіночий вплив. Краса і чарівність дам практично позбавляють чоловіків волі, зберегти свою особистість здатні тільки герої-денді, що є в творах виразниками авторської позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. «Листи розстріляних французьких комуністів», 1948.
2. Акимова О. В. Этика и эстетика Оскара Уайльда / О. В. Акимова. – С.-Пб.: Алетейя, 2008. – 190 с., с. 10; 2, с. 58.
3. Алилова Д. Г. Томас Грей: поэт и исследователь английского стихосложения. – СПб.: СПбГУ, 2009. – 162 с.
4. Антонова А. М. Оскар Уайльд: Философские, культурно-исторические и эстетические основы творчества / А. М. Антонова, А. А. Самохина, А. В. Серикова. – С.-Пб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2005. – 81 с., с. 63.
5. Атарова К. Н. Искусство путешествовать // От факта к вымыслу: Сб. на англ.яз. / Сост. Атарова К. Н. / – М.: Радуга, 1987. – 400 с.
6. Бэлза С. Роман жизни Оскара Уайльда / С. Бэлза // Оскар Уайльд. Избранное. – М.: Правда, 1989. – С. 5 – 26., с. 10.
7. Герасимчук В. А. «Живописный портрет» в литературном тексте: романтический и модернистский дискурс / В. А. Герасимчук // Актуальні проблеми духовності / Відп. ред. Я. В. Шрамко. – Кривий Ріг, 2005. – С. 217–228.
8. Гойхман О.Я., Надеина Т.М. Речевая коммуникация, М., 2003 г.; с. 14.
9. Добрицкая А. В. Русская литература начала XX века и творчество Оскара Уайльда: проблемы влияния, перевода и типологических контактов. – Дис. на соиск. уч. степ. канд. филолог. наук. – Специальности 10.01.01 – русская литература, 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (литература народов Европы и Америки. – Краснодар : Ростов. гос. пед. ун-т, 2005. – 202 с., с. 186
10. Карамзин Н, М. История государства Российского. — М., 1988, с. 104.
11. Н.М. Карамзин, Письма Русского путешественника, Москва, Рипол Классик, 2013 - 118 стр.
12. Кириллова Л. Я. Роль сказочного начала в реализме английского писателя Уайльда / Л. Я. Кириллова // Науч. тр. Ташкент. ун-та. – 1974. – Вып. 474. – С. 154 – 165., с. 156
13. Ковалева О. В. О. Уайльд и стиль модерн / О. В. Ковалева. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 168 с., с. 34

14. Куприянова Е. С. Литературные сказки Оскара Уайльда и сказочно-мифологическая поэтика романа «Портрет Дориана Грея». – Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2007. – 300 с., с. 197.
15. Курьянович А. В., Современный эпистолярный дискурс: взгляд сквозь призму законов текстовой коммуникации, с. 204.
16. Курьянович А. В, «ФИГУРА УМОЛЧАНИЯ» В СИСТЕМЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ СТИЛИСТИКИ: К ВОПРОСУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТИЛИСТИЧЕСКОГО СТАТУСА ЭПИСТОЛЯРИЯ, с. 84.
17. Левидов М. Ю. Путешествие в некоторые отдаленные страны, мысли и чувства Джонатана Свифта, сначала исследователя, а потом воина в нескольких сражениях. – М.: Книга, 1986. – 286 с.
18. Новый Завет Господа нашего Иисуса Христа : [издание итальянского францисканского движения ; в русск. перев. с параллельн. местами и прилож.]. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1990. – 755 с., с. 260.
19. Образцова А. Оскар Уайльд: Личность и судьба / А. Образцова // Оскар Уайльд. Письма. – М. : Аграф, 1997. – С. 5–21, с. 13.
20. О. Р. Посудиевская, ТВОРЧЕСТВО О. УАЙЛЬДА В ОЦЕНКАХ СОВРЕМЕННЫХ ЛИТЕРАТУРОВЕДОВ.
21. Павлова Т. В. «Вера, или Нигилисты» – «русская» драма Оскара Уайльда / Т. В. Павлова // Русская литература. – 1986. – № 3. – С. 171 – 181., с. 179.
22. Рауд Н. П. Образный строй поэзии Оскара Уайльда : автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. филолог. наук. – Специальность 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (европейская литература). – С.-Пб. : Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена, 2007. – 23 с., с. 14.
23. Решетов В. Г. Возрождение и декаданс: У. Шекспир и Ф. Бэкон в восприятии Ф. Ницше и О. Уайльда / В. Г. Решетов // Филологические науки. – 1997. – № 3. – С. 41-46., с. 44.
24. Русский язык (приложение к газете «Первое сентября»), 2000, № 10; с. 5.

25. Рыбакова Н. И. Античность и эстетика Оскара Уайльда / Н. И. Рыбакова // Проблема традиций и взаимовлияния в литературах стран Западной Европы и Америки (XIX – XX вв.). – Горький, 1987. – С. 79 – 86.; с. 19.
26. Сидорченко Л. В. Эпистолярное наследие Александра Поупа // «Лирическая проза» в зарубежных литературах / Мемуарная и эпистолярная проза / Межвуз. сб. – СПб.: С.-Петербург. гос. ун-т, 1993. – 179 с.
27. Скотт В. О сверхъестественном в литературе и, в частности, о сочинениях Эрнста Теодора Вильгельма Гофмана // Скотт В. Собрание сочинений: в 20 т. – Т. 20. – М.; Л.: Художественная литература. – С. 602 – 653.: с. 602.
28. Соколянський М. Г. Оскар Уайльд. Київ; Одеса, 1990, с. 112.
29. Сохряков Ю. И. Оскар Уайльд и Ф. М. Достоевский (нравственные поиски: традиции и влияние) / Ю. И. Сохряков // Традиции и новаторство в художественной литературе. – Горький : Пед. ин-т, 1980. – С. 131 – 139.
30. Тетельман А. И. Взаимодействие жанров в творчестве Оскара Уайльда : автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. филолог. наук. – Специальность 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (европейская литература). – Казань : Казан. гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина, 2007. – 18 с., с. 11.
31. Тумбина О. В. Контраст и парадокс в повествовательной прозе Оскара Уайльда (К характеристике творческого метода писателя) : автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. филолог. наук. – Специальность 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (европейская литература). – С.-Пб. : Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена, 2004. – 20 с., с. 13.
32. Уайльд О. De Profundis / О. Уайльд // Уайльд О. Письма. – М. : Аграф, 1997. – С. 144–274., с. 32.
33. Уайльд О. Избранные произведения: в 2 т. – Т. 1. – М.: Республика, 1993. – 559 с.: 64.
34. Уайльд О. Избранные произведения: в 2 т. – Т. 2. – М.: Республика, 1993. – 543 с.: 400.
35. Уайльд О. Письма / О. Уайльд. – М. : Аграф, 1997. – 416 с., с. 43
36. Фесенко О. П., ЭПИСТОЛЯРИЙ: ЖАНР, СТИЛЬ, ДИСКУРС, с. 136.

37. Чинейный А.И., Стоян Т.А., Этикет на все случаи жизни, М., 1996 г.; с. 96.
38. Чухно В. Я всего лишь гений... / В. Чухно // Оскар Уайльд. Портрет Дориана Грея. Исповедь. Пьесы. Сказки. – М. : Эскмо, 2006. – С. 7 – 32., с. 14-15.
39. Шестов Л. Апофеоз беспочвенности: Опыт адогматического мышления / Авт. предисловия Н.Б.Иванов. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1991. – 216 с.: 170.
40. Broad L . The friendships and follies of Oscar Wilde. New York, 1955.
41. Ellmann R. Oscar Wilde. London, 1987, p. 352.
42. Irving W. H. The Providence of Wit in the English Letter Writers / W. H. Irving. – Durham: North Carolina, 1955. – 359 p.
43. Johnson S. Selected Letters of Samuel Johnson. – Oxford: Humphrey Milford: Oxford univ. press, 1925. – 268 p.
44. Lytton Sells A. L. Thomas Gray. His Life and Works. – London: Allen and Unwin, 1980. – 293 p.
45. Selected letters of Oscar Wilde. Ed. by Rupert Hart - Davis. Oxford; New York, 1979; More letters of Oscar Wilde. Ed. by Rupert Hart - Davis. Oxford; New York, 1985.
46. The complete letters of Oscar Wilde / Ed. by Merlin Holland and Rupert Hart-Davis. – L.:, 1988. – 1270 p.: 102.
47. The World Book Encyclopedia : In 24 v. – Chicago ; London ; Sydney ; Toronto : a Scott Fetzer company, 1994. – V. 17. – 618 p., с. 518
48. Townshend D. The Aesthetics of Ruin // Writing Britan`s Ruins / Ed. by M. Carter, P. N. Lindfield and D. Townshend /. – London: The British Library, 2017 – 304 p.
49. URL: http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_0130.shtml (дата звернення: 29.06.2020).
50. URL: [https://ru.wikisource.org/wiki/Письмо_А._С._Пушкину_12_февраля_1825_г._\(Рылеев\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Письмо_А._С._Пушкину_12_февраля_1825_г._(Рылеев)) (дата звернення: 29.06.2020).
51. URL: https://rvb.ru/pushkin/01text/10letters/1815_30/01text/1830/1485_302.htm (дата звернення: 29.06.2020).